

DATA JAKO VČASNÝ SIGNÁL: jak předcházet neúspěchu a odchodům ze školy

Předčasný odchod nebývá náhlým rozhodnutím. Je zpravidla vyústěním delšího procesu, v němž se vrství absence, neúspěch, kázeňské obtíže, slábnoucí vztah ke škole a problémy mimo ni (Christenson & Thurlow, 2004). Právě proto mohou data školy pomoci zasáhnout dříve, než žák oznámí, že ukončuje své studium. Problematika využití dat ve vzdělávání je ovšem širší, protože je potřeba brát v potaz také jejich etickou rovinu – využití dat by nemělo být bráno jako dogmatické nálepkování, ale spíše jako možnost, jak identifikovat žáky a žákyně, kteří mohou ve svém vzdělávání potřebovat cílenou podporu.

Výzkum ukazuje, že pro vyhodnocování rizika předčasného odchodu ze školy a vzdělávání jsou nejužitečnější proměnné, které škola eviduje a může je také sama ovlivnit. Mac Iver a Mac Iver (2009) je shrnují jako ABC: attendance, behavior, course performance – docházka, chování a prospěch. To znamená, že pokud žák projevuje nízkou docházku, porušování pravidel nebo se nezapojuje do výuky, je u něj patrná vyšší pravděpodobnost, že studia zanechá (Archambault et al., 2009). Analýza 196 škol pak nižší míru odchodů spojila s lepší docházkou a výsledky, méně častým opakováním ročníku, příznivějším klimatem a větším zapojením rodin (Christle et al., 2007).

Tato data nám ovšem ukazují důsledky určitého stavu žáka bez znalosti příčiny, která je ovšem pro pochopení žákovy situace klíčová. Jak dokazuje řada výzkumů, příčiny předčasných odchodů mohou spočívat ve vzájemném působení individuálních charakteristik žáka a faktorů rodinného, školního i širšího sociálního prostředí. V podpoře ohrožených studentů je tak důležitá podpora učitelů a rodičů, která posiluje pocit kompetence, sounáležitost a zapojení, a tím snižuje riziko odchodu (Fall & Roberts, 2012). Klíčovou úlohu plní ovšem také výchovní či kariéroví poradci, kteří na škole působí v rámci poradenských služeb (Majcík & Babyrádová, 2025). Přehledy realizovaných podpůrných intervencí nenacházejí jeden zázračný program. Slibnější jsou dlouhodobé, personalizované a vícesložkové postupy kombinující studijní podporu, mentoring, psychosociální pomoc a práci s rodinou (Prevatt & Kelly, 2003).

Jak z evidence udělat pomoc

Ředitel by měl začít malým, srozumitelným výčtem indikátorů, které budete v rámci své školy dlouhodobě sledovat. Týdně či měsíčně sledujte u žáků i tříd neomluvenou a rostoucí omluvenou absenci, pozdní příchody, chybějící hodnocení, propad známek, neodevzdané úkoly, kázeňské události a opakování ročníku. U středních odborných škol můžete do výčtu informací přidat také účast a hodnocení na praxi. Český výzkum ukazuje, že mistři odborného výcviku často zachytí změnu dříve, protože se žáky tráví více času a mají s nimi specifický vztah (Majcík & Babyrádová, 2025).

Důležité ale je, že na samotná data musí navazovat konkrétní intervence, které mají za cíl podpořit žáka v jeho situaci. Data jsou tak pouhým varováním, které má ale již ověřit a uvést do širšího kontextu pracovník školy, který by měl hledat odpovědi na otázky typu: Co se změnilo? Je problém ve výuce, vztazích, zdraví, financích, rodině, dopravě, nebo ve volbě oboru? V této fázi by mělo dojít ke kombinaci administrativních dat s hlasem žáka, učitelů a rodiny. Důležité je také vnímat vliv školního prostředí, což nám může odhalit, zda se riziko nekoncentruje v jednom ročníku, oboru či předmětu. Ke každé situaci, signálu by měla být přiřazena konkrétní osoba ve škole. Mírné riziko může řešit třídní učitel rychlým kontaktem a doučováním; opakované signály vyžadují případovou poradou a koordinátora; vysoké riziko individuální plán se zapojením poradenského pracoviště, rodiny a externích služeb (Majcík & Babyrádová, 2025).

Co můžete na podporu předčasných odchodů udělat hned?

Smyslem první etapy by nemělo být vybudování dokonalého informačního systému, ale ověření jednoduchého postupu v malém měřítku. Lze doporučit následující kroky:

KROK 1

Dohodněte několik společných ukazatelů.

Jako výchozí sadu lze zvolit docházku, pozdní příchody nebo závažnější projevy chování. Škola by měla u každého ukazatele sjednotit definici, četnost vyhodnocování i způsob zápisu, aby učitelé pracovali se srovnatelnými údaji.

KROK 2

Ověřte kvalitu evidence na menším vzorku.

Doporučit lze pilot v jednom ročníku nebo oboru. Vedení tak zjistí, zda se absence zapisují včas, zda nejsou stejné situace hodnoceny různě a které údaje jsou pro rozhodování skutečně užitečné. Cílem není shromáždit co nejvíce dat, ale mít několik spolehlivých signálů.

KROK 3

Určete koordinátora a rozdělte odpovědnost.

Ředitel by měl jasně stanovit, kdo data připraví, kdo posoudí nové signály, kdo osloví žáka a kdo sleduje výsledek podpory. Koordinaci může převzít člen školního poradenského pracoviště, neměla by však stát pouze na jednom člověku. Důležitými partnery jsou třídní učitelé a v odborných školách také učitelé praktického vyučování či mistři odborného výcviku.

KROK 4

Zaveďte krátkou případovou poradou.

Jednou za čtrnáct dní může malý tým během 30 minut projít pouze nové nebo zhoršující se případy. U každého žáka by měl položit tři otázky: Co přesně se změnilo? Co o příčině víme? Jaký nejmenší smysluplný krok můžeme nyní nabídnout? Datové upozornění by mělo vždy vést nejprve k citlivému rozhovoru, nikoli k automatické sankci.

KROK 5

Propojte míru rizika s odstupňovanou podporou.

Při prvním signálu lze doporučit kontakt třídního učitele, domluvu se žákem nebo rychlou studijní pomoc. U závažných situací by škola měla nabídnout koordinovanou pomoc poradenského pracoviště, externích služeb nebo bezpečný přechod do vhodnějšího oboru.

KROK 6

Vyhodnocujte, zda pomoc funguje.

Dlouhodobě je vhodné evidovat také dopady systému, zda došlo ke zlepšení docházky, setrvání ve studiu a zkušenost žáků s poskytnutou podporou.

Prevence neúspěchu a odchodů ze vzdělávání v přístupu a nabídce NPI

Převést administrativní data o absenci či prospěchu do konkrétní pomoci vyžaduje funkční vnitřní systém školy a spolupráci celého pedagogického týmu. Národní pedagogický institut poskytuje vedení škol praktické nástroje a vzdělávání, které pomáhají varovné signály včas zachycovat a reagovat na ně.

Nástroje pro vedení škol a koordinaci podpory

Aby systém včasného varování neselhal na nefunkční vnitřní komunikaci, nabízí NPI podporu při nastavování procesů řízení:

Průvodce strategickým a akčním plánováním

Nástroj na portálu *Vedeme školu*, který pomáhá ředitelům koncepčně začlenit prevenci rizik a práci s daty do dlouhodobých priorit školy.

Specializační studia:

Ředitel manažer, Lídr školy

pomáhají mimo jiné vedení škol porozumět tomu, jak nastavit procesy, aby školní poradenské pracoviště, třídní učitelé (u odborných škol i učitelé praktického vyučování) fungovali jako propojená záchranná síť.

Konzultační centrum NPI

Možnost odborné pomoci a konzultací v situacích, kdy škola narazí na legislativní, metodické nebo koncepční nejasnosti při nastavování podpory pro ohrožené žáky.

Použité zdroje

Archambault, I., Janosz, M., Fallu, J.-S., & Pagani, L. S. (2009). Student engagement and its relationship with early high school dropout. *Journal of Adolescence*, 32(3), 651–670. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2008.06.007>

Christenson, S. L., & Thurlow, M. L. (2004). School dropouts: Prevention considerations, interventions, and challenges. *Current Directions in Psychological Science*, 13(1), 36–39.

Christle, C. A., Jolivette, K., & Nelson, C. M. (2007). School characteristics related to high school dropout rates. *Remedial and Special Education*, 28(6), 325–339.

Fall, A.-M., & Roberts, G. (2012). High school dropouts: Interactions between social context, self-perceptions, school engagement, and student dropout. *Journal of Adolescence*, 35(4), 787–798.

<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.11.004>

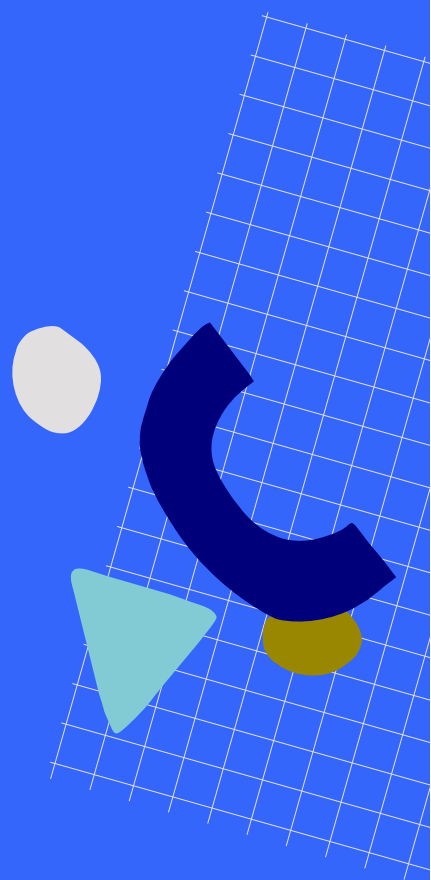
Mac Iver, M. A., & Mac Iver, D. J. (2009). *Beyond the indicators: An integrated, school-level approach to dropout prevention*. The George Washington University Center for Equity and Excellence in Education.

Majčík, M., & Babyrádová, V. (2025). The rising issue of dropouts from upper secondary vocational schools in the Czech Republic: Perspectives of career counsellors. *Journal of Vocational Education & Training*. Advance online publication.

<https://doi.org/10.1080/13636820.2025.2552798>

Prevatt, F., & Kelly, F. D. (2003). Dropping out of school: A review of intervention programs. *Journal of School Psychology*, 41(5), 377–395. [https://doi.org/10.1016/S0022-4405\(03\)00087-6](https://doi.org/10.1016/S0022-4405(03)00087-6)

Článek byl vytvořen za použití uvedených zdrojů týmem Podpora vedení škol NPI ve spolupráci s Copilot.

Vedeme školu
Národní pedagogický institut ČR